

Časopis s podobami za slovensko mladino.

S prilogo: „Angeljček!“

Štev. 3.

V Ljubljani, 1. marca 1901.

Leto XXXI.

Kraljica zime.

Na belcu čez dole in vrhe gora
 Prijaše ledena devica;
 Iz mrzlega snega obleko ima,
 In mrzla kot led so jej lica.

Če dahne, jej burja iz ust privrši,
 Da ziblje poslopja, drevesa;
 V naročju zadrgnjen predpasnik drži,
 Iz njega snežinke iztresa.

Kjer belec se nje le dotakne z nogó,
 Vsa hipno otrpne narava,
 Drevesa se vsa in cvetice ospó,
 Pobeli se vrh in planjava.

Kjer ona prikaže se, cvetju je smrt,
 Ugasne prirodi življenje;
 Pobeli cvetoči se pisani vrt,
 Ospè se po gozdu zelenje.

Na belem konjiču devica hiti
 Naravi noseča smrt celi;
 Povsod, kjer prikaže se, dar svoj deli,
 Če tudi ga niso veseli.

A solnce pripeka na belo ravan
 Gorkeje in vedno topleje;
 Iznebil se gozd je in travnik prostran
 Ledene snežene odeje.

Veni jej že lice, poveša glavo
 Na konju ledena devica;
 Ko sneg sta in mraz od nas vzela slovo,
 Izgine i — zime kraljica.

Slavko.

Grobarjeva povest.

Stari Rokaj je opravljal pri nas grobokopovo službo. Nekdanji vojak Radeckijev je pospravljajl žrtve krute smrti. Ko je nastopil novo službo, je bil prav za prav že navajen tega posla. Navadil se je bil zreti smrti v obraz v krvavih bojih. Videl je sto in sto tovarišev, ki so se v obupnem boju borili s smrtjo — videl jih je, kako so padali onemogli na tla. No — sedaj so ga poklicali vselej šele tedaj, ko je človek že zbojeval smrtni boj, ko je spal sladko spanje. In on je prišel, pomeril, kako dolgo mora izkopati jamo, in odšel . . .

In osiveli so lasje našemu grobarju pri njegovem mnogoletnem poslu — osiveli so mu in zapuščati so začeli njegovo staro glavo in padali so na tla, kakor bi hoteli naznaniti, da se povrne prav kmalu k materi zemlji tudi oni, čegar glavo so krasili.

In roke so mu oslabele — tresle so se in le počasi je kopal grob vedno globokeje — vedno globokeje, da bo spavajočemu v njem gorkeje . . .

Velika mogočna postava se je zmanjšala — zlezla je skupaj, silila je v zemljo — k počitku.

Vesel ni bil po navadi naš grobar. Bil je resen — kakor je bilo resno njegovo opravilo. In jokal tudi ni mnogokrat. Slišal je joke in vzdihne sorodnikov za umrlimi — a on se ni jokal — vsaj navadno ne.

In kopal je nekega dne jamo — jamo za Melnikovo Anico.

Gorko je bilo — bilo je v košnji — zato si je vedno oddihoval pri delu.

„Bog daj, Rokaj, Bog daj! Koga boš zopet spravil pod zemljo?“

„A, ste vi, oče Klančar! Melnikovo Anico bomo pokopali. Kako, da ste vi prišli semkaj?“

„E, veš, Rokaj, stare kosti — stare kosti — delati ne morem več, pa hodim tako po solncu. In ker vem, da me bodo kmalu prinesli semkaj, zakaj si ne bi naprej ogledal pota?“

„Stari smo, stari — kmalu nam odbije zadnja ura. Ali vendar — kaj pravim — nam, ki smo stari, ne bo tako težko umreti — ali tako-le umreti, kakor je ta-le v najlepši dōbi življenja — to je hudo.“

„Hudo, hudo. Kaj ji je pa bilo?“

„E, nesreča, nesreča! Saj pravim, že dolgo sem se bal tega mesta — kakor bi slutil, — da bode nesreča. Toda težko stojim, tudi Vi ste že stari — sediva.“

In skopal se je iz jame in sedel poleg groba, da so visele noge v jamo. Poleg njega so se vlegli oče Klančar. Grobar je nadaljeval:

„Kakor sem že rekel, tega mesta sem se bal. Veste, vedno po vrsti kopljem. Tam v onem kotu začnem, in potem gre vrsta za vrsto, da prikopljem do tega kota. In potem začnem v onem kotu. Petintrideset let opravljam to službo — in kmalu bo prekopana božja njiva v drugič — še deset grobov je starih. In vidite, tega mesta sem se najbolj bal.“

Zakaj? bodete vprašali. Le poslušajte. Priden mladenič je bil Petronov Janko. Rad se je učil. Bil je že v sedmi šoli. Samo mater je imel še živo. In ta ga je ljubila bolj kakor samo sebe, bolj kakor zenico svojega očesa. A bila je revna — revna. In težko je vzdrževala sina — povsod so ji morali pomagati: v mestu in sosedje. In njen sin Janko je dobil bolezen. Zdravniki so mu svetovali, naj pusti šolo, naj gre domov na sveži zrak, češ, odleglo mu bo

Prišel je domov In stara mati, ki se je vedno veselila sinovega prihoda, je sedaj jokala — jokala. Mogoče je čutilo ljubeče srce naprej, kaj se bo zgodilo.

A dolg čas je bilo Jankotu doma. Dokler je mogel še hoditi okrog — taval je po gorah in dolinah, po bregeh in pečinah. Počasi je hodil — opiral se na palico — ali vendar je dosti prehodil.

In če je zaslišal v bližnjem grmu ptico pevko, je obstal in poslušal, dolgo poslušal in tako pozabil na svoje gorje — na svojo bolezen.

Če je videl pred seboj lepo jesensko cvetko — obstal je zopet in gledal — dolgo gledal v lepo barvane venčne liste, v lepo zeleno čašo. In prikazala se mu je mnogokrat solza na bledem licu in tekla nizdol — nizdol na mater zemljo. Spomnil se je namreč svoje usode in jo primerjal cvetlici . . . Kmalu potem potegne mrzel veter — in cvetka uvene — usahne . . . Kmalu, kmalu dihne smrt vanj in Janko bo preminul — usahnil . . . In ptice so odhajale v daljne kraje in mrzla jesenska slana je morila cvetlice.

Janko je bil vedno slabši.

Ni mogel hoditi več po gorah. Po dolini se je sprehajal in opazoval delavce, ki so pospravljali zadnje poljske pridelke. Kako so bili veseli, zadovoljni . . . a on bolan, otožen. In zopet mu je pritekla solza po licu nizdol, solza žalosti . . .

In nekega dne ga niso videli delavci več na polju . . . Ostati je moral v koči — ležal je na postelji. In materino srce — ljubeče srce se je topilo žalosti.

Prihajali so znanci, prijatelji in čuli zvečer ob bolniku. Ali ko so odhajali, so zmajevali z glavami.

Prvi sneg je bil zapal — in Jankotu je zvonilo zadnjo uro . . .

In ko sem mu kopal jamo — bilo mi je prav milo pri srcu. Ubogi mladenič! Kako se je trudil, da bi pomagal enkrat svoji materi — a smrt mu je prekrizala račun — —

Pokopali smo ga. Lep sprevod je imel. Dasi je bil velik sneg, hiteli so vendar od vseh strani ljudje skupaj.

In mati! Tako jokati še nisem slišal žive duše, kakor je jokala nesrečna, zapuščena mati.

In pokopali smo ga v tisti grob“ — Rokaj je pokazal zadnjo gomilo.

„Bila je zima, huda zima. A mati je hodila dan na dan molit in jokati na gomilo, na trdosrčno gomilo, ki je krila ljubezen njenega srca . . . In branil sem ji jaz, branili so ji drugi, naj ne hodi v takem mrazu na pokopališče.

Ali materina ljubezen — kdo ji stavi meje? Kdo ji stavi ovire? Pojdi in prejezi mogočno, globoko, deročo, široko reko. Pojdi in ustavi plaz, ki se je sprožil na vrhu gore, in ki hiti vedno niže in niže . . . To je ljubezen materina. Starost, mraz in žalost, kdo bi se mogel ustavljati tem trem?

Teden dni pozneje sem dobil mater mrtvo na grobu njenega sina. Revica se je zvečer zakasnila, zaspala na grobu — in se prebudila v večnosti.

Pokopal sem jo v to-le jamo, ki jo kopljem sedaj. Le nekoliko bliže sem bil izkopal, da je bila mati bolj blizu pri svojem ljubljenu otoku.

In tedaj, oče Klančar, ko sem kopal grob nesrečni materi, sem jokal prvič in zadnjič kot grobar . . ., ali jokal sem, ko sem videl, kako velika je ljubezen matere do svojega sina . . .

Ta žalostna dogodba me je navdajala z nekim strahom. In otožnost se me je lotila, ko sem uzrl oba groba, ki sta edina na celem pokopališču bliže drug drugemu, kakor druga dva.

Včeraj tedaj smo zakopali starega Melnika. Star je bil že — pa prehladil se je bil v košnji. Preveč je kosil. Zakopali smo ga v Jankotov grob. Včeraj je izdihnila njegova edinica, Anica.

Seno so vozili domov. Hlapec je šel pri volih — in Anica je šla pri vozu. Ob potu je bil jarek in gorka voda je stala v njem.

In nesreča pride vedno nepričakovano. Na ravnem je bilo — nič ni visel voz. Le majhen kamenček je bil na poti. Voz je poskočil, kolo se je strlo in voz se je zvrnil v jarek in zasul Anico v močvirju v blatu. Hlapec sam ni mogel storiti ničesar — ni mogel premakniti voza, ni ga mogel vzdigniti. Hitel je v vas po ljudi. Prišli so in potegnili Anico mrtvo — izpod voza. Zaman so jo skušali oživiti. Jaz ji kopljem grob. Počivala bo tamkaj, kjer Jankotova mati. Počivala bo blizu svojega očeta in zopet bodeta dve gomili bliže druga drugi kakor navadno.“

Tako je pravil grobar Rokaj. Stopil je v jamo in kopal naprej grob Melnikovi Anici.

Selko.

Prava zima . . .

Ne toži mi, — o, ne toži,
Po cvetju strtem ne žaluj . . .
Ko slavec v logu več ne kroži —
Ti v sladkih spevih se raduj!

Ko več narava nima cvetov . . .
Ko čuti ni glasu nikjer,
Srcé — ti polno si obetov,
Srcé, ti pevaj v enomer.

A kadar se naséli zima,
Ko v tebe pade mrz stršan,
Da pesmi duša záte nima —
Tedaj pa toži dan na dan!

Milka Posavska.

Basni o levu.

Po Ezopu, Lafontainu in Krilovu priredil Brinjos

3. Lev, osel in petelin.

sel in petelin sta se baš živahno pogovarjala, ko jima pride nasproti lev. Petelinu je bilo dobro znano, da se zdi levu njegovo petje strašno neprijetno. Zakikirikal je torej iz vsega grla, in lev jo je odkuril, kakor bi ga nesel veter.

Sivec pa si misli: „Hencaj, ustrašil se je mene, velikana med osli!“

Ulije jo torej za levom preganjat bežečega sovražnika. Ko sta se pa toliko oddaljila, da ni bilo več slišati petelinovega petja, se lev ustavi, zgrabi osla in ga raztrga.

„Oh!“ vzdihne umirajoče oslè, „kako sem pač mogel misliti, da se me boji tako silna žival, kakor je lev!“

Ako izkoriščaš mogočnega, kadar je slab in plah, opekeli si boš prste, da bo strah!

Ezop.

4. Lev z drugimi živalimi na lovu.

Lev je šel z ovco in še z nekaterimi drugimi živalimi na lov. Trdno je obljubil svojim spremljevalcem, da si bodo plen prav po bratovsko delili.

Ovca, ki je stala ob močvirju na straži, javi levu, da je dolgorog jelen obtičal v mlakuži med rakitjem.

Lev prihiti, zadavi jelena in ga razdeli na štiri enake dele.

„Prvi del je moj“, reče živalim, ki so se zbrale krog njega. „kajti jaz sem vaš kralj; — drugi del je tudi moj, ker sem najsrčnejši izmed vas; — pravitako morate prepustiti tretji del meni samemu, zakaj ni ga močnejšega nego sem jaz; — a kdor se mi loti četrtega dela, tega pri priči raztrgam.“

Tako si je prilastil lev celega jelena; njegovi lovski tovariši pa še misliti niso smeli, da bi črhnili besedico v svojo korist.

Ako se združiš z mogočnim na delo, imel boš ti trud, a on — jelo.

Ezop.

5. Lev in koza.

Lev je zapazil kozo, ki je obirala grmičevje na visokem čerenu.

„Pridi se vendar past sem dol na zeleno livado!“, ji zakliče prijazno. „Tukaj doli je dišeče trave in sočnatih zeli v izobilju; čemu se torej spenjaš po strmih pečeh za bodičastim listjem!“

„Hvala ti lepa za tvoj prijazen svèt“, odvrne modra koza, ki je takoj spoznala slabi namen sladkih levovih besedi. „Tebi je samo mar moje meso, ne pa moja piča. Tukaj sem varna pred tabo, krvoločnež nenasitni! Spodaj na livadi pa bi me raztrgal in použil za večerjo.“

Zaupaj, toda glej, komu!

Ezop.

6. Lev in trije voli.

Trije voli so se zmenili, da se bodo skupno branili vsake nevarnosti na paši. Tako združeni so bili mogočni, da se jih niti lev ni upal lotiti.

Ko jim je pa v bližini šla že trda za pašo in jih je naposled jel grabiti po želodcu glad, je nastala nesloga med njimi. Ločili so se po livadi, in komaj je minilo nekaj dni, že je lev vsakega posamezno zalezal in raztrgal.

Sloga jači, nesloga tlačí.

Ezop.

7. Lev in miška.

Miška se je splazila na spečega leva, hotoč smukniti na drugo plat. Lev se pa zbudi in zgrabi nadležno živalico s težko šapo.

„Prizanesi mi mojo neprevidnost“, prasi prestrašena miška, „in ne daj me zdrobiti. Na veke ti bom hvaležna za tvojo usmiljenost; saj te nisem nalašč razvezila.“

Velikodušni lev spusti miško in dé smehljaje sam pri sebi: „Kako li hoče biti ta drobna stvarca hvaležna meni, mogočnemu levu!“

Ne dolgo tega je zaslišala miška, ždeč v svoji luknji, silno rjojenje levovo. Brž je radovedna hitela gledat, in kaj videjo njene oči! Njen dobrotnik se je ujel v nastavljeno mrežo.

Nemudoma se loti drobna živalica dela in pregloda nekaj vozlov, da je lev izlahka raztrgal ostale vezi. Tako je miška obilo povrnila levovo dobrosrčnost.

Ne gleda po strani skromne sirote, tudi ona ti utegne povrniti dobrote.

Ezop.

8. Lev in mušica.

Mušica se je levu posmehovala in ga naposled celó pozvala na dvoboj.

„Prav nič se te ne bojim, velikan krvoločni!“ zabrusi mu ošabno v brk. „Rada bi vedela, čemu si tako ponosen? Meniš li, da si zaradi tega boljši od mene, ker raztrgavaš svoj plen s kremplji in ga drobiš z ostrim zobovjem? Praskati in gristi znajo pač tudi druge živali. Toda pokazati ti hočem, da nisi niti meni kos, in najsi bom še tako majhna!“

To izgovorivši, je zbrencala levu v nosnico in ga pičila tako silno, da je rjovel od bolečine in pripoznal mušici zmago.

Ošabna in ponosna na le-ta uspeh je odletela mušica, da oznani svoje junaštvo širom sveta. V tem pa ni opazila pajčevine, ki jo je razpredel pajek njenemu zarodu. Brnela je brezskrbno po zraku in se zapletla v gosto mrežo. Poželjivo jo je zgrabil pajek in ji izsrkal njeno junaško kri.

Kogar prevzame napuh, ta je za nevarnost slep in gluha.

Ezop.

Jaz ljubim...

Jaz ljubim drobne ptičice,
Kadar v pomladni čas
Divne svoje pesmice
Zapojó na glas...

Jaz ljubim zlato solnčece
To čisto, božje oko,
Kadar zjutraj pogleda me
Molitve iz srca mi privró.

Jaz ljubim te bele stezice,
Ki križajo se čez polje:
Po njih v prelepi haljici
Radost mi prihaja v srce.

Jaz ljubim jasno, skrivnostno noč,
Kraljico neštetih zvezdá,
Kadar mi v mehki posteljci
Sanje v uho šepeta...

A bolj kakor drobne ptičice
Solnce, stezice in noč —
Ljubim svojo rojstveno vas
In slemena ubožnih koč!

In kakor ljubim rojstveno vas
In ljubim slovenski rod —
Takó svoj jezik ljubim brez mej,
Na tujem, doma in povsod!

Vneslav.

Zima na begu.

Na vrhove gozdnih znancev
Trudna zima tiho seda,
In v meglice se zakriva,
Da je solnce ne zagleda...
Zraven toži, ostro toži:
Kdor bi hodil v moji koži,
Davno bi že legel v grob...

Pravijo mi „sitna starka“,
Kličejo me „suhobradka“,
Ko so vendar moja lica
Toli lepa, toli gladka!
Mlada Vesna nima takih
In poletje ne enakih,
Ali kaj šele jesen!

Oj, ve smreke, vdane smreke,
Oj, vi bori, drzni bori,
Oj, ve jelke, silne jelke,
In ves gozd moj, daj, govóri:
Kdo krasneje in čisteje
S cvetjem vam posiplje veje,
Kakor jaz, le jaz, le jaz?!

In še tega naj ne zabim!
Včeraj zjutraj tam na gričku
S tira so sani mu stekle
Nagajivemu fantičku.
Roko bi si zlomil lahko,
Da v naročje nisem mehko
Jaz sprejela ga takoj.

A hvaležnosti nobene!
Le kali pod snegom vejo,
Ribice pod ledom znajo:
Zime karati ne smejo.
Smilim se jim, ko jokaje
Teči moram v druge kraje,
Prosijo me: pridí spet!

Silvin Sardenko.

Drevesu po zimi.

(Sonet.)

ropala te starka zima
Je vsega listja, cvetja, sada;
Zdaj golo si drevo in nima
Krasú ti več postava mlada!

Zemljan, i tebe - starka išče...
Samotno, mirno bo grobišče,
Znaj, nekdam tvoje — bivališče!

Sedaj pa spiš, da si počiješ...
Ko solnce gorko bo sijalo,
Tedaj življenje novo žiješ,
Spet krepko bodeš brstje gnalo..

Tam bode truplo počivalo
In mirno v sladkem snu čakalo,
Da bo se - Solnce prikazalo...

— ž.

Nevarno igranje.

(Konec.)

a boste prav razumeli, zakaj sem zadnjič opisano mačje igranje imenoval tako nevarno, oglejte si najprej še enkrat sliko v drugi „Vrtčevi“ številki na strani 25.

Tam se posebno odlikuje mucka z lepim trakom okrog vrata. Ta se mi zdi najbolj razposajena. Bržkone je tudi grajske otroke najbolj zabavala; zato so ji navezali oni lični trak okrog vrata. Ob obleganju usodnega zaboječka je bila najdrznejša: vedno se je smukala okrog onega svitlega gumba pod robom. In tukaj je iskati vir strašnemu presenečenju, ki je kaže današnja slika.

Grajski otroci so bili dobili, kakor sem že unkrat nekaj omenil, ličen zaboječek, v katerem je bil skrit in zaprt strašni možic, ki ga vidite na današnji sliki. Pokrovček je bil pa tako naravnán, da se je hipoma odprl, če je le kdo nekoliko potisnil ali potegnil oni svitli gumb, ki je molel ven izpod vrha. Pa ravno ta opasni gumb je bil toliko všeč oni mucki z dičnim trakom, da se je tako dolgo obešala nanj in si igrala ž njim, da se je sprožilo... Grozovito je bilo presenečenje! Mucka, ki je poprej slonela na pokrovčku, je z veliko silo odletela na tla, ker je tako hitro in močno bušknil na kvišku! Onidve je pa pretresel nepopisen strah, ko sta urzli črnega „parklja“, ki je tako grozovito hudo gledal, kakor da bi bil prišel ravnokar iz pekla. Vse drugo vam je pa razvidno na sliki in si torej lahko sami sestavite konec dogodbe; pa smete povedati še komu drugemu, ako vas bo radovedno popraševal.

Notranjec.

Roparji.

ošlov Francelj, s katerim sva velika prijatelja, pripovedoval mi je nekoč to-le dogodenco:

Bilo je ravno tisto leto, ko je toča tako strahovito pobila po vsem kočevskem okraju. Jaz sem služil za kočijaža v Kostelu ob hrvaški meji. Moj gospodar je bil zelo bogat. Imel je obilo konj in več hlapcev. Dva sta bila samo kočijaža, da sta vozila gospôdo okrog, drugi so imeli doma dosti dela.

Jaz sem bil za malega kočijaža.

Tiste dni se je omožila gospodarjeva hči z nekim Hrvatom, profesorjem, ali kaj je že bil. Stanoval je v Karlovcu. Mene in velikega kočijaža je gospodar izbral, da bova vozila nevestino blago. Naložili smo dva parizarska voza, polna. Pred vsak voz so bili vpreženi trije konji. Ko je bilo vse pripravljeno in naloženo, zavihtela sva vsak svoj bič ter pognala po gladki cesti proti Karlovcu. Vozila sva večinoma srečno. Dan se je začel že nagibati, ko dospeva do velikega gozda, ki se vleče sem gori od Karlovca tostran Kolpe ter je dolg debeli dve uri. Bil je zelo razvpit, da se v njem radi potikajo roparji.

Nesreča je hotela, da sva se tudi midva prepričala o tem.

Prišla sva do polovice gozda, ko se Mihi — tako je bilo ime mojemu tovarišu — blago na vozu nagne na stran, da bi se bilo skoraj prekopicnilo. Miha je zadnji vozil, ker je gospodar tako velel, češ, naj on pazi name, ker je že stari hlapec in vajej potov. Poteklo je dolge pol ure, predno sva blago poravnala in voz prevezala.

Solnce je jelo zahajati, a midva sva imela še glavni del gozda pred seboj. Gonila sva, kolikor se je dalo, hitro. Kmalu privoziva do ozkega klanca. Ta je precej strm in tako zvit, da se človek hitro skrije za ovinki.

Tu se nekoliko oddahneva. Jelo se je že mračiti.

Po kratkem odmoru poženem jaz naprej, da bi prišel potem pomagat Mihi, ki je imel slabše konje.

Prišedši vrh klanca, odprežem najboljšega konja, zajaham ga ter se spustim v diru nazaj po klanecu. Ko dospem do zadnjega ovinka, začujem nerazločne glasove pod klancem. Mraz me spreleti po vsem telesu in hitro spodbodem konja, da vidim, kaj je. In kaj zagledam? Cela tolpa črnih postav se je gnetla okrog voza, ki je mirno stal sredi ceste. Dva krepka moža sta držala konje za uzdo, drugi so pa na vse pretege hiteli jemati blago z voza ter ga nakladati na svoj, menda nalašč za to pripravljene voziček. Ubogega Miho so držali trije korenjaki, da se ni mogel nikamor ganiti. Tudi na pomoč vpiti ni mogel, ker so mu bili usta zamašili z robcem, kakor mi je pozneje pravil.

Ves iz sebe gledam nekaj časa nepovabljenega goste . . .

„Veš kaj, Francelj“, dejal sem sam pri sebi, „zdaj-le pokaži, da nisi šalobarda. Kolikokrat si se postavljaj in bahal, da se jih petnajst ne bojiš;

zdaj je prišla prilika, da pokažem svojo moč.“ Poln gneva do teh potepuhov, zavpil sem z grmečim glasom: „Ali smo skupaj? Grdobe lačne, potepuhi, volcje, hajduki! Jaz vam pokažem!“

A zelo sem se opekel. Misliš, da so se kaj zmenili za moje grožnje, ko so spoznali, da sem sam? Smijali so se mi v brk, in nekdo je zagrmel: „Primate ga . . ., porežemo mu ušesa, če se takoj ne pobere!“

Kaj sem hotel? Spoznal sem, da se roparji ne dajo otepsti z mokro cunjo, kakor tolpa pastirjev na paši. Hitro sem obrnil konja ter dirjal naravnost v Karlovec po orožnike, pustivši vse skupaj v klancu.

Konjiček me je komaj prinesel v Karlovec. Ves je bil penast in spehan. Vsaka dlaka na njem je bila mokra, kakor bi ga bil potegnil iz vode. V prvi gostilni ga izročim hlapcu, sam pa stečem proti žandarmeriji, kjer razložim ob kratkem ves dogodek. Štirje orožniki, čvrsti korenjaki, se odpravijo z menoj. Na vso moč smo hiteli, da bi dobili tičke še v klancu. In dobili smo jih. Od štirih stranij so prijeli orožniki preplašeno druhal. Z veselim „zdaj vas pa imamo“ sem stekel po klancu. Ob enem so zagrmeli strelji večjih orožnikov, in naenkrat je bilo vse pokorno.

Druhal se je udala na milost in nemilost, ker ni imela posebnega orožja, da bi se bila branila. Imeli so le bate in gorjače, s katerimi se niso mogli uspešno braniti. Orožniki so vse uklenili, razen nekaterih, ki so srečno odnesli peté. Po mojih misli niso bili to pravi roparji, ampak le lačna druhal hrvaških hajdukov, ki so gledali le na to, da bi dobili kaj plena.

Miha je bil ves zdelan in blede. Hajduki mu niso storili nič žalega, le držali so ga, da bi kateremu ne zdrobil butice. Kmalu je dobil zopet pogum. Pognala sva konje naprej, pred nama pa je stopala tolpa hajdukov. Bilo jih je petnajst. Ob vsaki strani sta jih spremljala dva orožnika. Eden je stopal še dalje po gozdu ter oddal par strellov, da bi begunce prestrašil, ali pa še katerega ujel. Kmalu nas je došel.

„No, si kaj dobil?“ vpraša ga eden izmed tovarišev.

„Dobil, dva kamna v hrbet, drugzega nič“, bil je odgovor.

Ko pridemo v Karlovec, ustaviva se z Mihom v gostilni, kjer sem bil pustil konjička, ujetnike pa odženo v ječo.

Drugi dan sva oddala blago na ženinovem domu, kjer so nama prav dobro postregli. Nato sva pognala domov. V klancu sva našla le nekaj črepin, ubitih posod in nekaj raztresene slame od sinočnega napada.

Doma me je gospodar pohvalil ter mi stisnil srebrn tolar v roko, ker sem tako dobro vozil. Jaz sem bil vesel, Miha se je pa kislo držal.

„Mi Slovenci smo tiči“, tako je dejal gospodar.

J. Nerálov.

Matijakov stric.

(Spisal Fr. —ek.)

III.

T l a k a.

cerkvi so bili oznanili pepelnico in štiridesetdanski post. Pred cerkvijo sta pa čakala kar dva oznanovalca s svojimi oklici in sporočili.

Ljudje privró iz cerkve in se večinoma kmalu razidejo. Možki, posebno gospodarji, pa se ustavijo okoli kamna, s katerega se je že razglasil v teku let marsikateri ukaz, bodisi cesarski, bodisi županski. Ko je bilo zbranih že precej poslušalcev, stopi na kamen čokat, priletan mož s cesarsko kapo na glavi in v ravno taki suknji. V roki držeč polo papirja, naznani na pol beroč pisanje, na pol pa tako, da se bliža kvaterni teden in je torej treba „odrajtati fronke“.

Komaj je ta rekel: „zdaj pa z Bogom, možje!“ skoči na isti kamen drugi oznanovalec, namreč županov hlapec in občinski sluga v eni in isti osebi. Ko obriše ob svoj višnjevi robec očali, natakne to orodje slabih človeških očij prav na konec svojega precej obilega nosu. Nato pa zakriči: „Poslušajte, možje in gospodarji, kaj se vam naznani in ukaže od slavnega županstva. Naznani se vam, da je treba posuti cesto, izkopati in iztrebiti jarke ob cesti in . . . nò . . . in to se vam naznani, kakor rečeno!“ Potem še prav debelo pred se pljune in skoči s kamna.

Gospodarji niso bili posebno veseli teh oklicev, zato so stresali svojo jezo na ubozega županovega hlapca. Govorili so o njem, kako je oblasten in se dela učenega, pa vendar tako mečka pri oklicih, da človek komaj ugane, kaj prav za prav hoče imeti. Tisti pa, ki so ga imeli še prav posebno v želodcu, so celo trdili, da tudi z očali ne zna brati in dostikrat oklic narobe drži, ko ga bere.

Tiste nedelje popoldne je bilo pri nas zbranih več sosedov. Med njimi si zagledal tudi Matijakovega strica. Moja mati so bili namreč ravno kupili kravo v semnju pri sv. Antonu na Rebri in sosedje so bili prišli gledat to živinče, hvalit je in grajat. Da bi bilo več prireje in mleka, zato so mati postregli možem z domačim pridelkom, hruševim moštom.

Pri pijači — če tudi le hruševi — razveže se pa tudi kmetškemu možu jezik. Zato so tudi okoli naše mize zbrani možje začeli bolj glasno goroviti o svojih križih in težavah, o davkih in cestah.

Med pogovorom mož sedli so Matijakov stric v gorki zapešek ter molčeč pridno vlekli in puhali dim iz ust in pipice. Otroci pri peči smo pa poslušali sedaj može, sedaj pa lovili dimove kolobarčke nad stricevo pipico.

Ko se je stricu le že preveč zdelo tistih pritožb možakov, se pa oglasijo: „Kaj godrnjate in tožite in se jezite na davke in cesto. Ni vam

hudega, ne. Vsake kvatre vržeš tiste krajcarje, pa si zato le sam svoj gospodar v hlevu in kašči. Snopja smeš omlatiti, kolikor ga nažanješ, prav vsako zrno je tvoje. Kedo te vpraša, koliko piščet čivka in brska po dvorišču? Ko pokosiš zadnji koš svoje otave, obesiš koso za tram, da tam rjavi, dokler se zopet ne oglasi prepelica v deteljišču. Tlačanit ne hódite, zato pa tako govorite in tožite.“

Možem niso kaj ugajali nauki in svarila striceva. Nekoliko časa so zato molčali, nato so obrnili pogovor na vreme in ozimino, slednjič so pa začeli odpirati vrata in se razšli. Ostali so le še stric v zapečku, mi otroci pa blizu njih.

„Stric, ali ste hodili tudi Vi na tlako?“ poprašam jaz prav boječe.

„Veš, da sem hodil, pa — prinesi, prinesi mi ogelček izpred peči: kresilo sem doma pozabil in „grča“ je mrzla kakor kljuka pri vežnih vratih o sv. Pavlu“, rečejo stric. Ko pa so zopet videli dim pred seboj, pa začno o tlaki pripovedovati tako-le:

„V prejšnjem času ni bilo kmetom tako, kakor je zdaj. Gospod je bil graščak, kmet pa na pol sužen. Kar je rekel tisti v graščini, se je moralo zgoditi hočeš, nočeš. Ko smo imeli doma dela čez glavo in komolce, pa je prišel hlapec iz graščine in moral si iti delat gospodi zastonj. Če nisi ubogal, utaknili so te v podzemeljko lukno, da si bil krotak, da bi te bil ovil okoli prsta. Pritožiti se nisi mogel nikjer, ker nismo bili še tako srečni, da bi imeli za gospodarja Boga in cesarja. Kadar te ni mogel ukrotiti en sam graščak, prišlo jih je nate pet in še več.

Od nas smo hodili tlačanit v Turjak, Cušperk in Ortenek. Posebno v Turjaku smo mnogo tlačanili. Nikoli ne bom pozabil, kako je bilo, ko sem prvič šel tlačanit v to graščino.

Moj starejši brat je bil nekaj obolel. Zato nam ni bilo nič po volji, da je bilo ukazano, naj pridemo drugi dan kosit grofu v Turjak. Delavca ni bilo dobiti, brat je bil bolan, jaz pa še šibak in mlad. V Čušperk ali Ortenek bi bil še šel, ali v Turjak tlačanit iti, to pa ni bila majhna reč. In še nekaj je bilo. Dobili so bili v Turjaku novega paznika za tlačane, valpet so mu rekli. Ta valpet je bil znan vsem ljudem, bil je strašno hud. Ker ni bilo toraj drugače, vzamem drugo jutro koso jaz in mahnem čez Rašico proti Turjaku.

Petelini so še peli, ko nas je stalo pred grajsko pristavo že lepo število trpinov. Kmalu prikorači od graščine sem mož srednjih let, močan pa kakor medved. Opiral se je nalahko ob težko palico in pa velik, kosorep pes ga je spremljal. Tlačanje zašepečejo „valpet gre“ in zagrabiijo za klobuke. Nato se pa priklonimo in sicer tako globoko se priklonimo, da se je srečalo čelo s kolenom. Valpet nas začne klicati po priimkih. Ko pride name vrsta, pa neha klicati. Rudečica ga oblije po vsem obrazu tje do ušes.

„Kaj pa ti, čegav si ti, taki pastirji bodo že hodili delat gospodi v Turjaku? Poberi se mi, tvoj brat naj pride, sicer vržem tebe in brata v najtemnejšo luknjo v gradu!“ Tako me začne obdelovati in zmerjati valpet.

„Gospod, milostni gospod, brat je bolan, prav hudo je bolan. Prosim, prav ponižno prosim, sprejmite mene“, moledvam jaz prevzetneža.

„Tiho, tiho!“ zagrmi nad menoj valpet in zavihti okovano gorjačo nad mojo glavo. „Vsak pes bo že delal po svoji kmetavzarski buči. Pa, čakaj, le ostani. Pokažem ti, kdo je kmet in kdo gospod!“ Ostal sem toraj in šel z družimi tlačani na travnik.

Hitro smo delali in lep kos travnika smo bili že pomahali in podrli; kajti valpet in njegov pes sta nam bila vedno za petami. Kar mahnem s koso ob kamen, ki je skrit ležal v travi. Ker kosa glasno zazvenči, privzdignem kosje, da bi pogledal, ali se je naredil kaj velik zob v ostrino. V tistem hipu pa se zaleti valpetov pes meni pod noge in me zagradi tako hudo nad kolenom, da se je kri poredila po hlačah in golenicah. Prestrašen sunem s kosjem psa tje v zobe, da glasno zacvili. Pa, strašno sem bil naletel. Valpet skoči proti meni ter me s palico pobije na tla. Obležal sem nezavesten.

Ko se zavem, ležal sem pod košatim orehom, zraven mene pa sta stala valpet in grajska gospa. Po nemško sta se nekaj pogovarjala. Gospa je mene tako milo pogledala, da sem čutil njen pogled prav v srce. Nekaj prav osornih besedij je rekla še valpetu, potem je odšla. Valpet pokliče nato dva tlačana, da me neseta domov. Sam pa ni tisti dan več šel k tlačanom, ampak zavil je proti mali krčmi in tam pil še pozno v noč.

Mati se doma silno prestrašijo, ko me vidijo vsega v krvi. Ko jim moja nosilca vse povesta, se milo zjokajo. Šest mesecev sem se valjal po postelji vsled pasjih zob in valpetove jeze in grčeve palice. Na tlako pa ni šel tistega leta nihče več od naše hiše, pa tudi klicali niso nikogar.

Drugo leto o mlatvi sem bil pa jaz valpeta precej dobro navil. Bila je mlatev napovedana. Zvečer pripravim cepovje, da bi drugo jutro šel v Turjak mlatiti. Ali, imel sem smolo: zaležal sem bil. Bil je že precej dan, ko se odpravim od doma. Solnce je stalo že za dva moža visoko na nebu, ko pridem do tistega studenca blizu Turjaka. Ko se spomnim valpeta, pade mi ena v glavo. Ne bodi len, kar vtaknem glavo v vodo in pa še srajco si zmočim po prsih, hrbtu in rokavih, pa hitro stopim proti grajskemu skednju. Valpet je stal pri mlatičih. Ko me zagleda, pravi: „Hå, lenuh, ali se zdaj pride mlatiti?“ Jaz si pa začnem molčé z rokavom brisati mokro glavo. „Gospod“, pravim, „gospod, tako sem tekel, da sem ves premočen, nisem pa tudi še prav zdrav“, pravim. Valpet vidi mojo mokro glavo in srajco, misli, da sem res tako tekel in sem še bolan vsled njegovih udarcev, pa mi reče: „Tam lezi v senco in si odpočij, če ne, bo pa zopet kdo rekel, da sem te jaz gonil in presilil z delom“. In lahko delo sem imel tisti dan na tlaki. Celi dan sem počival v senci.

Kadar pa zdaj gospod v cerkvi pri litanijah molijo za cesarja, vselej se tudi jaz zahvalim Bogu, ki je dal cesarju to misel, da nas je rešil tlake“, pristavijo še stric.

„Stric, pa to vendar ni bilo prav, da ste se legali“, si drznem opomniti.

„Boš tiho, žaba žabasta! Saj sam vem, da ni bilo. Nič naj te ne skrbi; sem že tudi to popravil tam, kjer se popravljajo take reči.“

Mrak je že bil in cerkvenik je zazvonil „ave Marijo“. Stric na glas molijo „angeljevo češčenje“, potem primejo za kljuko in pravijo: „Lahko noč!“ Po sobi pa se je razlegal odzdrav: „Lahko noč, stric! pa se kmalu zopet oglasite.“

Pa sta ga le premagala.

oš prišel jutri k nam, Jernejec?“ so vprašali nekega dne moj oče, stoječ na hišnem pragu, postarnega moža, ki je koračil počasi od cerkve sèm proti naši hiši. Ta mož je bil naš klavec Jernejec, ki je hodil k nam navadno prešiče klat. Bil je že precej star. Na glavi je nosil vedno, po letu in po zimi, staro, oguljeno polhovko in čevlje je imel na kveder. V ustih mu je tičal mal vivček, iz katerega je vedno pihal velike dimne oblake.

„Veš, bom klal!“ so nadaljevali oče.

Jernejec jih je pogledal, vzel vivček iz ust in iztresel pepel iz njega. Potem je pa rekel:

„Toraj boš klal? Katerega pa? Ali mogoče onega, ki si ga kupil oni mesec na semnju v Zatični, kali?“

„Da, da, tistega!“ so odgovorili oče. „Zredil se je že močno in zato ga bom zaklal. Ostala dva bom pa še redil in ju prodal, če najdem kupca!

Toraj pridi jutri, tako-le okrog sedmih, ali pa še prej! Boš?“

„Bom!“ je odvrnil Jernejec kratko in potem je začel počasi stopati proti domu.

Mi otroci pa, ki smo poslušali skrivaj zadaj za vratmi, smo se silno vzradostili, čuvši, da bodo jutri klali. No, pa saj sami veste, kako ste veseli, kadar pri vas koljete! Toraj ni čuda, da smo komaj čakali jutrajšnjega dne!

Moj brat Jožek je skakal po sobi, kakor jelen, vriskal, da so ga morali oče pokregati. To ga je za nekaj časa umirilo, a kmalu je začel zopet ponavljati poprejšnje stvari. V svojem veselju se je tako spozabil, da je prevrnil mojo malo sestrico Anico, ki je začela šele hoditi in je bila ravno v sredi svojega romanja iz enega kota v družega; zato je pa dobil od matere nekaj udarcev, kar ga je spravilo zopet v poprejšnjo mirno lego.

Ko smo se zvečer spravljali spat, nismo nič kaj pobožno molili, ampak smo vedno mislili na klobase in klobasice, katere so tako dobre!

Še po noči se nam je sanjalo o njih . . .

Zjutraj smo zgodaj vstali, kar sicer ni bila naša navada, toda danes so nas budile klobase. Brzo smo se oblekli in skočili k oknu, kjer se je videlo na dvorišče; tu so bili zbrani že Jernejec s svojim običajnim, neločljivim vivčkom, mati s škafo, da bi prestrezali kri, in pa oče z noži.

Takoj smo udrli na dvorišče.

„Boste šli notri, paglavci poredni!“ so nas začeli mati kregati. „Skozi okno glejte, saj se tudi od tam dobro vidi!“

A nič ni izdalo njih karanje.

Prosili smo tako dolgo, da so nam dovolili ostati zunaj, kjer smo natančno videli vse, kar vam hočem sedaj opisati.

Jernejec in oče gresta k svinjaku, odpreta vrata in Jernejec zgrabi za ušesa prešiča, katerega mu pokažejo oče, ter ga pritira ven iz svinjaka.

„Le pojdi debeluhar, le!“ mu prigovarja. „Saj te bo kmalu konec.“

Toda pujsku se ni nič kaj ljubilo tako zgodaj poginiti. Parkrat zakruli, se otrese Jernejca ter zbeži po vasi.

In kaj je zdaj sledilo?

Jernejec je zdirjal za njim in tekel, kolikor so mu dopuščale moči. Čudil sem se mu, kajti ne bi bil prisodil temu starcu tolike urnosti! Še celo njegov ljubi vivček, ki mu je padel iz ust in se na tleh razbil, ni imel sedaj več upliva na Jernejca. Drugače bi ga takoj pobral, toda danes ga ni, kar je bilo veliko čudo. — Tako sta tekla po vasi oba.

Naenkrat se pa ustavita oba, prešič in njegov lovec, ki je bil že blizu njega, obsedi na njegovem hrbtu. V prvem hipu je klavec kar ostrmel, ker je tako nanagloma prišel na tega čudnega konja, ki ga je nekaj časa nosil okrog. A kmalu je prišel k zavesti in stopil s hrbta prešičevega ter ga pripeljal za ušesa nazaj.

„Ti čuk, ti, zdaj mi pa več ne uideš! Da bi te, še vivček sem razbil zavaljo tega debeluha. Le čakaj, ti bom že povrnil!“

S temi besedami sta zavalila z očetom ubogega pujska na debelo desko, ki je bila nalašč pripravljena za prešičevo klanje.

A še je sklenila usoda drugače! Še je ponudila ubogemu pujsku priložnost, da se oprusti smrti, samo da je moral žrtvovati za to svoj — rep.

To je bilo tako-le: Ko prešič, ki je bil že blizu pogina, začuti, da ga tišči samo en mož, moj oče, — Jernejec je brusil nož — se mu zopet zbudi ljubezen do svobode in življenja in zato se požene z vso silo kvišku ter skoči na tla in zbeži, a očetu ostane v rokah — rep, za katerega so držali.

Jernejec se pa hitro vrže na ubežnika in ga res ujame ter ga pripelje — zopet nazaj k odru.

„Ti trések ti! Ali že ne boš dal miru?“ se je po pravici jezil, ko je pritiral nazaj trmastega in porednega pujska.

Zopet sta ga oba možaka vrgla na desko in Jernejec mu je zabodel ostri nož v grlo, da je žalostno zacvilil. Kmalu je pa končal svojo godbo, ker mu je ugasnilo življenje. Potem so ga polili s kropom, da so šle raje ščetine od kože in ko je bil očiščen, so ga v slovesnem sprevedu prenesli v hišo na nosilu, za katerim smo mi ponosno korakali.

V hiši so ga potem razkosali in naredili iz njegovega mesa in krvi klobase, krvave in mesene, katere smo mi drugi dan — ta dan jih nismo smeli, ker je bil petek — jedli z veliko slastjo.

Oglarjev Miha.

